

УДК 159.954:378.091.12.011.3-051:81'243

DOI:10.31339/2617-9598-2018-1(1)-27-33

Брецько І.І.

кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри психології,

Марушка В.Я.

студентка спеціальності «Психологія»,
Мукачівський державний університет

РОЛЬ КРЕАТИВНОСТІ ТА САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

***Анотація.** В статті розглядається особливості процесу формування творчого потенціалу особистості в умовах закладу вищої освіти. Розкрито актуальність даної теми на прикладі навчання майбутніх вчителів іноземної мови. Проведений теоретичний аналіз дозволив нам визначити, що творчість є провідною характеристикою самоактуалізованої особистості, а також стає метою і способом її існування. Також проаналізовано емпіричні дані проведеного нами дослідження соціальної креативності та самоактуалізації як базових компонентів творчого потенціалу особистості. В статті ми виділили 4 блоки, які лежать в основі професійної творчої діяльності вчителів-іноземців. Та вбачаємо перспективу подальших досліджень у розробці тренінгової програми щодо розвитку таких якостей, як креативність та само актуалізація.*

***Ключові слова:** творчий потенціал, самоактуалізація, креативність особистості, нова школа.*

Процес навчання у закладі вищої освіти, як проміжна ланка у системі неперервної освіти посідає центральну позицію. Використання у навчанні інноваційних методів та форм роботи набуває подвійного значення: по-перше, творчий стиль роботи вчителів практичних мовних дисциплін значно активізує розумову активність студентів та учнів, розвиває у майбутніх викладачів особливості творчої особистості, поглиблює мотивацію їхнього опанування іноземною мовою; по-друге, викладачеві, який сам відчув на собі та пройшов процес творчого навчання, більш легко сприйняти та усвідомити творчий стиль професійної діяльності, успішно реалізовувати його в подальшій викладацькій практиці.

Нова парадигма освіти потребує якісно вищої професійно-методичної підготовки «вчителя-мислячого», учителя-дослідника, того, хто сам «продукує», здатного до самовдосконалення, самоосвіти та проектування шляхів розвитку сучасної освіти, що передбачає вибір стратегій і прийомів засвоєння іноземної мови та культури для школярів.

Проблема розвитку творчого потенціалу особистості знаходить своє відображення в роботах В. Андрєєва, І. Волощука, В. Дружиніна та інших науковців. Необхідність підготовки творчої особистості майбутнього вчителя підкреслюється, зокрема, в роботах В. Бім, Н. Мартинович, Д. Мацька [1; 3].

Проведений теоретичний аналіз наукової роботи з фахової підготовки майбутніх учителів англійської мови засвідчив, що дослідження ролі саме соціальної креативності та самоактуалізації особистості в процесі формування творчого потенціалу майбутнього вчителя

іноземної мови є недостатньо вивченим на сучасному етапі розвитку освіти і науки, що і стало метою нашого дослідження.

Творчий потенціал існує в кожному, і це відкриває потенційні можливості для його розвитку. Вчений А.В. Брушлинський не виділяє креативність як особливе психічне утворення. Він вважає її основною ознакою будь-якого мислення. Тому мисленню, що обумовлене предметною діяльністю, вчений відводить домінуючу роль в творчому процесі.

В такому випадку, потрібно дотримуватися думки, що будь-яке мислення, є процесом пошуку і відкриття нового, і тому цей процес є творчим, кінцевим результатом якого є зовсім новий продукт [2].

Творчість є провідною характеристикою само-актуалізованої особистості, а також стає метою і способом її існування. Навчальний процес у ЗВО створює можливості для формування самоактуалізації особи студентів, які, ставши у свою чергу вчителями, матимуть змогу формувати аналогічну потребу в учнів. Лише факт самоактуалізації учня є умовою самоактуалізації вчителя [4].

Творчість має різні рівні:

- використання вже існуючих знань і розширення області їх застосування;
- створення абсолютно нового підходу, що змінює звичний погляд на об'єкт або область знань.

Рівні педагогічної творчості:

Перший рівень творчості – це рівень елементарного взаємодії з групою вихованців. Педагог вже використовує зворотний зв'язок, коригує свої дії за її результатами. Але він діє за шаблоном, за досвідом інших педагогів.

Другий рівень – це рівень оптимізації діяльності, починаючи з його планування. Творчість тут полягає в умілому виборі і доцільному поєднанні вже відомого педагогів змісту, методів і форм навчання.

Третій рівень – евристичний. Педагог використовує і творчі можливості живого спілкування з дітьми. Найвищий рівень творчості педагога характеризується його повною самостійністю. Він може використовувати вже готові прийоми, але вкладати в них своє особистісне начало [4].

Педагогічна творчість – це завжди пошук і знаходження нового.

Таким чином, метою нашого дослідження стало – експериментальне дослідження ролі самоактуалізації та креативності особистості в процесі формування творчого потенціалу майбутнього вчителя іноземної мови.

В ході експериментального дослідження ролі самоактуалізації та креативності особистості майбутнього вчителя іноземної мови ми використали такі психодіагностичні методики, як: методика виявлення соціальної креативності та методика визначення рівня самоактуалізації особистості вчителів іноземної мови.

Аналізуючи отримані результати за методикою «Соціальна креативність» можемо прослідкувати, що найбільш вираженою шкалою в студентів за даною методикою є шкала «допитливість» середнє значення якої 8,06. Що означає, що опитувані студенти цікавляться навколишнім середовищем, прагнуть до нового та мають широке коло інтересів. Хочуть пізнавати різні галузі наукового знання, та вдосконалювати вміння та навички своєї професійної діяльності.

Для кращого сприйняття результатів дані дослідження представлені в табл. 1.

Табл. 1

Результати дослідження за методикою виявлення соціальної креативності
(4 курс «Англійська філологія»)

	творче мислення	допитливість	оригінальність	уява	інтуїція	емоційність, емпатія	почуття гумору	творче ставлення до професії
Середнє значення	7,14	8,06	7,38	8,04	5,78	6,76	6,40	7,50
Стандартне відхилення	0,86	0,82	1,47	1,07	1,54	1,57	1,64	1,69

Студенти в яких прослідковується тенденція до вираження даної шкали на парах активні, задають додаткові питання, цікавляться всім, що пов'язане з їх навчально-професійною діяльністю. Допитливість як особистісна характеристика впливає на творчий потенціал, оскільки, чим більше студент дізнається нового тим більше він може моделювати нових, раніше не змодельованих рішень наукової проблематики. Також проаналізувавши отримані дані, можемо сказати, що така шкала як «інтуїція» має незначне вираження в студентів четвертого курсу – тільки 5,78. З цього ми можемо зробити такі висновки, що студенти не спроможні робити прогнози своєї майбутньої професійної діяльності, даний феномен є негативним явищем.

Проінтерпретувавши отримані дані за методикою «Визначення рівня самоактуалізації особистості» ми отримали наступний результат. Помітне значне вираження шкали

«креативність» середнє значення, якої 10,2. Це дає нам змогу стверджувати, що у студентів даної групи креативність, як характеристика особистості виражена на високому рівні. Дане явище означає те, що студенти здійснюють творчий підхід до навчально-виховного процесу. Використовують різні творчі засоби та методи для досягнення навчально-професійних цілей. Оскільки ці студенти є на випускному курсі, це є позитивним явищем у їх розвитку, тому що вони зможуть використати креативність у своїй приближеній професійній діяльності, тобто у викладанні іноземної мови у навчальних закладах.

Дана характеристика характеризує студентів як професіоналів, які готові до створення принципово нових ідей, які відхиляються від традиційних або прийнятих схем мислення. Студенти в яких переважає дана характеристика здатні творити незвичайні ідеї, відхилятися від традиційних схем мислення, швидко розв'язувати проблемні ситуації.

Для збільшення наочності хочемо представити отримані дані на рис. 1.

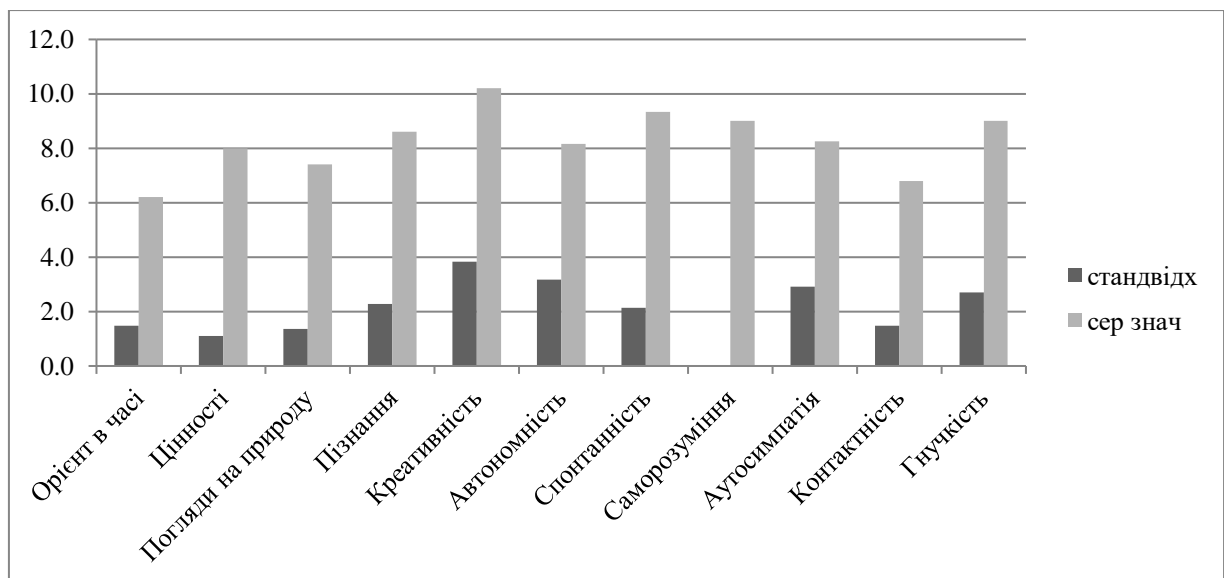

Рис.1. Результати дослідження за методикою САМОАЛ (4 курс «Англійська філологія»)

Слід звернути увагу на негативну тенденцію вираження шкали «орієнтація в часі» - 6,2. Низький результат за цим показником означає, що студенти, невротично заглиблені в минулі переживання, мають завищені прагнення до досягнень, підозрілі і невпевнені у собі. На це слід звернути увагу психологу ЗВО та надати потрібну допомогу студентам-філологам.

Слід звернути увагу на недостатню вираженість шкали «контактність». В опитувальнику САМОАЛ контактність розуміється не як рівень комунікативних здібностей особи або як навички ефективного спілкування, а як загальна схильність до взаємно корисних і приємних контактів з іншими людьми. Отже, можемо стверджувати, що студенти даної вибірки не

схильні до міжособистісних контактів. Це також дає психологові базу для корекції даного явища.

Таким чином, всі досліджені властивості особистості майбутніх вчителів іноземної мови можна класифікувати у 4 блоки, які лежать в основі творчого потенціалу особистості майбутнього вчителя іноземної мови:

1 блок – творчий, до нього ми відносимо такі характеристики особистості як творче мислення, оригінальність, творче ставлення до професії, креативність, уява, гнучкість та спонтанність. Цей блок характеризує здатність особистості майбутнього вчителя іноземної мови до налаштування себе на досягнення кінцевої мети творчої діяльності, вимогливість до результатів власної творчості. Знаходження нових, нестандартних та ефективних виходів із проблемних ситуацій.

2 блок – інтелектуальний, в ньому проявляються такі досліджувані властивості особистості як допитливість, інтуїція, пізнання, почуття гумору. Цей блок якостей забезпечує вміння майбутнього фахівця працювати з текстами, смисловими одиницями, забезпечує вміння узагальнювати інформацію. Розвиватися в галузі обраної науки та здатності до різних когнітивних процесів.

3 блок – емоційно-мотиваційний, до нього відноситься емоційність, цінності, погляди на природу, контактність та орієнтація в часі. Даний блок характеризує емоційний супровід творчості, емоційне налаштування на творчий процес, що висвітлює емоційно-образні характеристики психіки вчителя-іноземця. Також виражає своєрідність інтересів особистості, її орієнтацію на творчу активність; при цьому головну роль відіграє пізнавальна мотивація викладача.

4 блок – особистісний (індивідуальний), в ньому ми скоординували такі властивості особистості, як автономність, саморозуміння та аутосимпатія. Цей блок якостей забезпечує адекватне сприймання особистістю самої себе, розвиток самостійності та здатності до самоаналізу в процесі навчально-професійної діяльності.

Таким чином нами визначено, що розвиток таких якостей, як креативність та самоактуалізація в процесі формування творчого потенціалу вчителя іноземної мови, призводить до відчутного підвищення якості навчання й виховання, тобто до зростання професійної майстерності – основне з основних завдань системи післядипломної освіти.

Творчий потенціал визначається, як динамічно-інтегративна якість особистості вчителя іноземної мови, яку можна визначити, як здатність відхилитися від стереотипів та інерції мислення в педагогічній діяльності, створювати креативні продукти; потреба і готовність до

творчої та професійної самореалізації; нестандартне ставлення до себе, навколишнього світу, до будь-яких життєвих явищ.

Особлива увага повинна приділятися фаховому становленню вчителя іноземної мови в системі післядипломної освіти. Покращення професійності молодого вчителя та підвищення його кваліфікації потрібно здійснювати на основі сучасних технологій, методик, використання набутого вітчизняного і зарубіжного досвіду.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у розробці тренінгової програми щодо розвитку таких якостей, як креативність та самоактуалізація. Оскільки саме ці якості лежать в основі творчого потенціалу вчителя іноземної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк О. Розвиток творчого потенціалу учня: інтерактивні форми та методи навчання / О. Антонюк // Початкова освіта. – 2013. – №7. – С.10-11.
2. Барко В.І. Розвиток здібностей і творчого потенціалу. / В.І. Барко // Обдарована дитина. – 2005. – №1. – С.27-31.
3. Болотна Ю. Креативний учитель – запорука творчого потенціалу учня: Семінар-практикум для психологів / Ю. Болотна // Психолог. – 2012. – №15-16. – С.97-99.
4. Бопко І.З. Особливості підготовки майбутніх вчителів іноземної мови до професійної діяльності / І.З. Бопко // Науковий потенціал: збірник наукових праць. – Київ, 2015. – С.82-88.
5. Гекало Л. Розвиток творчого потенціалу педагога / Л. Гекало // Початкова освіта. – 2014. – №10. – С.5-8.

REFERENCES

1. Antonyuk O., 2013. Rozvytok tvorchoho potentsialu uchnya: interaktyvni formy ta metody navchannya [Development of student's creative potential: interactive forms and methods of teaching]. Pochatkova osvita №7, p. 10 - 11.
2. Barko V. I., 2005. Rozvytok zdibnostey i tvorchoho potentsialu [Development of abilities and creativity] Obdarovana dytyna №1, p. 27 - 31.
3. Bolotna YU., 2012. Kreatyvnyy uchytel - zaporuka tvorchoho potentsialu uchnya: Seminar-praktykum dlya psykhologiv [A creative teacher is the key to the student's creative potential]. Psykholoh, №15-16, p. 97 - 99.
4. Bopko I. Z., 2015. Osoblyvosti pidhotovky maybutnikh vchyteliv inozemnoyi movy do profesiynoyi diyal'nosti [Peculiarities of training future teachers of foreign language for professional activity]. Naukovyy potentsial: zbirnyk naukovykh prats. Kyiv, p. 82 - 88.
5. Hekalo L., 2014. Rozvytok tvorchoho potentsialu pedahoha [Development of creative potential of the teacher]. Pochatkova osvita, №10, p. 5 - 8.

Аннотация. В статье рассматриваются особенности процесса формирования творческого потенциала личности в условиях учреждения высшего образования. Раскрыто актуальность данной темы на примере обучения будущих учителей иностранного языка. Проведенный теоретический анализ позволил нам определить, что творчество является ведущим характеристикой самоактуализованной личности, а также становится целью и способом ее существования. Также проанализированы эмпирические данные проведенного нами исследования социальной креативности и самоактуализации как базовых компонентов творческого потенциала личности. В статье мы выделили 4 блока, которые лежат в основе профессиональной творческой деятельности учителей-иностранцев. И видим перспективу дальнейших исследований в разработке тренинговой программы по развитию таких качеств, как креативность и же актуализация.

Ключевые слова: творческий потенциал, самоактуализация, креативность личности, новая школа.

Summary. The article considers the peculiarities of the process of forming the creative potential of the individual in the conditions of higher educational establishment. The relevance of this topic on the example of future teachers of the foreign language training has been revealed. The conducted theoretical analysis allowed us to determine that creativity is a leading characteristic of self-acquainted personality, and also becomes an objective and a way of its existence. The empirical data of the conducted research of social creativity and self-actualization as the basic components of the creative potential of the personality have been analyzed.

Creative potential as a dynamically and integrative quality of the teacher of foreign language personality, which can be defined as the ability to refuse stereotypes and inertia of thinking in pedagogical activity, to create creative products; the demand and readiness for creative and professional self-realization; non-standard attitude towards oneself, surrounding world and any life events have been identified. The necessity of paying special attention to the professional formation of the teacher of foreign language in the system of postgraduate education has been considered. Improving the professionalism of a young teacher and improving his/her qualification should be based on modern technologies, techniques, use of acquired native and foreign experience. The article highlights 4 blocks, which form the basis of the professional creative activity of future teachers of foreign language.

Key words: creative potential, self-actualization, person creativity, new school.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>